

УДК 37.015.3:005.336.2:766.05

О. Я. РОМАНИШИНА

доктор педагогічних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка

Н. В. ШКОЛЯР

аспірант
Хмельницький національний університет

МОТИВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ГРАФІЧНИХ ДИЗАЙНЕРІВ

У статті розглянуто мотивацію як основу формування термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів. Визначено поняття мотивації з погляду різних учених, розкрито види мотивів та виокремлено групи навчальних мотивів. Наголошено на значущості мотивів, відзначено їх вплив на засвоєння навчального матеріалу майбутніми фахівцями. Подано способи, методи й прийоми підвищення рівня мотивації в процесі формування термінологічної компетентності. Доведено, що ефективна реалізація мотиваційного компонента може бути забезпечена за умови реалізації особистісно-прагматичного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців, що передбачає прийняття ними мети навчання як своєї особистої мети, активну участь студентів у кожному етапі заняття, формування позитивного ставлення до навчання.

Ключові слова: мотивація, мотив, майбутні графічні дизайнери, термінологічна компетентність.

Одним із важливих завдань сьогодення є підготовка фахівців нового профілю – дизайнерів з новим інформаційним мисленням, різнобічними та глибокими професійними знаннями й уміннями, здатних до постійного поповнення та оновлення знань, з досконалим володінням термінологічним апаратом, достатнім для здійснення міжкультурної комунікації в професійній сфері. Серед вимог, що висуваються до дизайнерів нового покоління, є вимога щодо особистісно-професійного розвитку фахівця шляхом підвищення рівня позитивної мотивації до праці, формування здатності до самоосвіти, саморозвитку, підвищення рівня самооцінки й конкурентоспроможності фахівця. Усе це неможливо без стійкої мотивації до навчальної діяльності, пов'язаної з майбутньою професійною діяльністю.

Мотивацію особистості досліджували Д. Аткинсон, Л. Божович, В. Галузяк, І. Жадан, Є. Ільїн, К. Кальницька, В. Клачко, О. Ковальов, О. Леонтєв, Д. Маккеланд, Р. Мей, Г. Хекхаузен та ін. Умови, які сприяють розвитку в студентів позитивної мотивації до навчальної діяльності, вивчали Н. Волкова, С. Занюк, В. Михайличенко, О. Тернопольський, В. Якунін та ін. Питання розвитку мотивації в процесі підготовки майбутніх дизайнерів розглядали П. Ковешніков, З. Макар, Н. Сабліна, О. Трошкін.

Мета статті – з'ясувати значущість мотивації та обґрунтувати її вплив на засвоєння термінології майбутніми фахівцями в галузі дизайну.

Проблема мотивації навчання є однією із центральних у педагогіці, оскільки і результат, і процес засвоєння знань значною мірою залежать від залученості студентів до навчального процесу, зацікавленості їх особистості в навчальному процесі. Експериментально доведено, що позитивна професійна мотивація може виступати чинником компенсації недостатності спеціальних здібностей, а негативна мотивація не компенсується навіть високим рівнем їх розвитку [9].

Ефективне оволодіння термінологічною компетентністю є неможливим без постійного вдосконалення мотиваційної сфери, адже будь-яка діяльність людини визначається її потребами та мотивами. Науковці розглядають мотиви як внутрішню спонукальну силу, що забезпечує інтерес особистості до діяльності, активізує її зусилля у визначеному напрямі [10, с. 401]. Відповідно, джерелом навчальної діяльності, що має “своїм змістом оволодіння узагальненими способами дій у сфері наукових понять” загальною та окремими її компонентами (дій, прийомів, способів), є мотивація навчання [2, с. 197]. До прикладу, Л. Подоляк [7, с. 163] вважає необхідним здійснювати систематичний цілеспрямований вплив на процес формування в студентів позитивної мотивації до навчальної діяльності як такої, що зумовлює їх подальшу професійно зорієнтовану поведінку. Встановлено, що ступінь мотивації визначає інтенсивність безпосередньої активності, тобто налаштованість майбутніх графічних дизайнерів на використання фахової термінології в професійному спілкуванні, бажання й готовність поповнювати існуючий запас термінологічних знань та впливає на вдосконалення когнітивного й діяльнісно-операційного компонентів термінологічної компетентності через показник мотиваційного критерію. Під впливом мотиваційної сфери майбутній фахівець сам обирає певну поведінку, намагається розв’язати поставлені перед собою завдання. Виходячи з наведених аргументів, ми вважали за необхідне мотивувати майбутніх графічних дизайнерів до саморозвитку під час професійної підготовки.

Досліджуючи мотиваційну сферу особистості в навчальній діяльності, О. Карпова [3] пропонує розглядати її як інтегративний ефект взаємодії загальної та специфічної категорій детермінант. Загальну категорію становлять детермінанти особистісного плану (ступінь організації структури особистості та її мотиваційної сфери). Чинники діяльнісного плану, до яких належать основні характеристики змісту та структури навчальної діяльності й умови її організації, становлять специфічну категорію. У межах нашого дослідження ми вважаємо, що для створення позитивного мотиваційного середовища особливу увагу потрібно приділяти обоим чинникам на різних етапах. Власне, дизайнерська підготовка передбачає можливості для активного залучення майбутніх фахівців-графічних дизайнерів у навчальну діяльність, сприяє мобілізації їх творчих сил, створює умови для розвитку дослідницьких навичок. Тому навчальний процес варто організовувати таким чином, щоб майбутні дизайнери могли самостійно оволодіти комплексом знань та вмінь, навчитися творчо діяти, знаходити способи самореалі-

зації, уміти самовизначатися, відчувати своє власне “Я”, навчитися керувати собою та обставинами, уміти самонавчатися й самовдосконалюватися.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, присвяченої проблемам мотивації навчання, свідчить, що її основою можна вважати різноманітні потреби особистості, у зв'язку із чим ми приймаємо визначення мотиву, подане Л. Божович: “...те, заради чого здійснюється діяльність на відміну від мети, на яку ця діяльність скерована” [1, с. 34], або, іншими словами, “все, що спонукає активність” [1, с. 35], а “спонукання до дії завжди виходить з потреби” [1, с. 39]. Зауважимо, що І. Зимня вважає це визначення найбільш повним [2, с. 219].

Навчальну мотивацію І. Зимня тлумачить як окремий вид мотивації, що є включеною в діяльність навчання або навчальну діяльність [2]. Як і для будь-якого іншого виду діяльності, навчальна мотивація пов'язана з низкою специфічних для цієї діяльності чинників: освітньою системою, закладом освіти, де відбувається навчальна діяльність; особливостями організації освітнього процесу; особливостями суб'єктів навчальної діяльності; специфікою навчальної дисципліни.

Більшість авторів виокремлюють дві великі групи мотивів навчальної діяльності:

1) соціальні мотиви, як широкого (обов'язок перед суспільством, розуміння соціальної значущості навчання та професії, розуміння особистісно-розвивального значення учіння, потреба в розвитку світогляду й розуміння навколишнього світу), так і вузького плану (престиж, особисте благополуччя, розуміння необхідності навчання для подальшого життя, процес навчання як можливість спілкування, схвалення з боку значущих людей);

2) пізнавальні мотиви (прагнення до отримання нових знань і задоволення від самого цього процесу, допитливість, прагнення до розвитку пізнавальних здібностей, отримання задоволення від інтелектуальної діяльності). Багато авторів підкреслюють провідну роль пізнавальних мотивів у навчальній мотивації, стверджуючи, що навчальна діяльність студентів головним чином стимулюється пізнавальною потребою.

Багато авторів виділяють у складі пізнавальних мотивів такий компонент, як скерованість студента на оволодіння новими для нього способами поводження з навчальним матеріалом. Зокрема, А. Маркова спеціально виокремлює в складі пізнавальних мотивів такий рівень, як навчально-пізнавальні мотиви – “орієнтація на засвоєння способів здобування знань, прийомів самостійного набуття знань” [5, с. 15]. Дослідниця зазначає, що “формування мотивів навчання – це створення умов для прояву внутрішніх спонук (мотивів, цілей, емоцій) до навчання, усвідомлення їх учнем і подальшого саморозвитку ним своєї мотиваційної сфери” [5, с. 6]. Для створення у студентів позитивної мотивації до оволодіння певним прийомом навчальної роботи необхідною є наявність у учасників освітнього процесу хоча б загального уявлення про існування такого прийому, про можливість дій, з яких він складається, чи про застосовність уже відомих

дій до певних компонентів навчального матеріалу, у нашому випадку – знання про можливість дій, що становлять операційно-діяльнісний компонент термінологічної компетентності. На цьому знанні базується розуміння корисності цих дій у навчальній діяльності.

Важливим для створення мотивації до формування операційно-діялісного компонента термінологічної компетентності є розуміння викладачами й студентами значущості для навчальної діяльності останніх тих аспектів навчального матеріалу, до яких може бути застосовано цей прийом, а саме уявлення про необхідність теоретичних знань у майбутній професійній діяльності, про роль поняттєвої системи, що виражає основний зміст навчальної дисципліни, знання принципів побудови термінів і визначень.

За умови наявності цієї передумови в навчальному процесі мотив, який розуміється, може перейти в дієвий. Показниками сформованості цього дієвого мотиву ми вважаємо наявність потреби у специфічних знаннях, а також визначення майбутніми фахівцями цілей, а у нашому випадку – завдань із засвоєння терміносистем дисциплін, що вивчаються, і формування вмінь, що становлять операційно-діялісний компонент термінологічної компетентності.

Однією з найважливіших умов формування професійної компетентності майбутніх графічних дизайнерів у ВНЗ є освітнє середовище. Його розвиток є необхідною умовою тому, що саме в середовищі ВНЗ відбувається студентській обмін цінностями у сфері професії дизайнера. Спеціально створене середовище сприяє розвитку потреб в отриманні нових знань та їх використанні. Однак, організація навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах має багато недоліків. Студенти часто виявляють слабкість, байдужість, апатію, коли викладачі очікують від них самостійності, творчості, ініціативності. Такі недоліки в роботі студентів сприяють малопродуктивним методам навчання: заучуванню, неосмисленому повторенню, засвоєнню матеріалу на досить короткий час. Тому можна впевнено сказати, що наслідування, повторення, копіювання стали невід’ємною складовою навчального процесу, який дуже часто орієнтований на модель “учитель як центр навчання”, “на середнього учня” та є далеким від умінь, бажань і планів студентів. Зазначена проблема є найбільш помітною на творчих спеціальностях, особливо у сфері дизайну, де значна частина успішного й продуктивного навчання залежить від студента, а не від викладача.

Серед ключових принципів, на яких базується практична організація навчання, що має на меті формування термінологічної компетентності, є принцип особистісного цілепокладання студента: у процесі навчання потрібно враховувати особисті навчальні цілі кожного студента. Цей принцип спирається на глибинну якість людини – здатність поставити мету своєї діяльності. У зв’язку з проблемою мотиваційного забезпечення процесу формування термінологічної компетентності майбутніх графічних дизай-

нерів однією з визначальних є позиція Дж. Равена, який дотримувався думки, що компоненти компетентності виявляються та ефективно розвиваються лише за умови особистісної зацікавленості людини в результатах діяльності, а тому необхідно враховувати потреби, інтереси, цілі, життєві інтереси та соціальні пріоритети кожної особистості [8]. Самовизначення студента стосовно конкретного навчального питання чи всього курсу надає йому змогу поставити для себе конкретні цілі й завдання, на основі яких він буде потім здійснювати власну освітню траєкторію, тобто студент може визначати коло проблем, що його цікавлять. Головним мотивом діяльності студентів є потреба в професійних знаннях. У навчальному процесі на перше місце виходить роль термінів у формалізованому уявленні та передачі наукового знання. Оскільки структури спеціального знання представлено, перш за все, у термінології, при цьому терміни є засобом як доступу до спеціальних знань, так і мовною формою передачі цих знань іншим, способом трансляції знання, то значно зростає важливість дослідження ролі термінів у навчальному дискурсі. У межах нашого дослідження створюються умови, що мотивуватимуть студента включити термінологію в коло проблем, якими він цікавиться, та поставити собі за мету набуття термінологічної компетентності, як засобу сприяння здійсненню професійної комунікації. У зв'язку із цим, перш за все, необхідно, щоб була усвідомлена потреба в наявності в студентів як когнітивного, так і діяльнісно-операційного компонентів термінологічної компетентності, а також поставлено за мету сформувати в них цю якість.

Оскільки ми досліджуємо процес формування термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів, то для нас важливим є вивчення питання забезпечення пошуку, відбір методів, прийомів, завдань та задач, які сприятимуть підвищенню рівня мотивації в процесі формування термінологічної компетентності. Сучасні дослідники (Н. Баглаєва, О. Брежнєва, О. Фунтікова, К. Щербакова та ін.) підкреслюють, що навчальний матеріал сам по собі ще не може забезпечувати ефективності засвоєння. Для цього необхідно здійснювати ретельний відбір шляхів закріплення, методів і прийомів навчальної роботи, завдань та задач, які надають змогу оволодіти змістом навчального матеріалу. Ці положення є корисними для нашого дослідження, оскільки в контексті навчальної діяльності знання та вміння уособлюють саме спосіб чи прийом роботи з навчальним матеріалом, тобто сукупність певних навчальних дій (аналіз, порівняння, узагальнення), що застосовують студенти до певних елементів цього матеріалу, а саме до термінології навчальної дисципліни. Тому для створення позитивної мотивації формування цього компонента термінологічної компетентності варто застосовувати ті засоби формування навчальної мотивації, які належать до способів навчальної роботи, набуття знань. Велику увагу останнім часом приділяють пошуку й розвитку нових форм педагогічної співпраці викладачів і студентів, які б активізували останніх у діяльності із засвоєння

професійних та теоретичних знань, необхідних не лише для продовження навчання у ВНЗ, а також для стимулювання в них самостійного мислення.

На нашу думку, підвищення рівня мотивації в процесі формування термінологічної компетентності може бути забезпечено такими способами, як: виконання цікавих завдань, зокрема творчого характеру, розв'язання ситуативних завдань, проектні методи, створення ігрових ситуацій, проблемних ситуацій, ситуацій зацікавленості, ситуацій вільного вибору студентами навчального завдання, евристичної бесіди, застосування навчальних ігор, навчальних дискусій, метод аналізу життєвих ситуацій, що сприятиме розвитку позитивної мотивації. Вивчення педагогічного досвіду переконує, що важливу роль у забезпеченні мотиваційного чинника під час формування термінологічної компетентності можна надати таким методам і прийомам: створення творчої атмосфери при проведенні занять з використанням інноваційних методик навчання й викладання, професійний зміст та фахова спрямованість освіти, поєднання комунікативного й традиційного методів навчання, використання ділових і рольових ігор, проведення лекцій-презентацій.

Ми підтримуємо позиції вчених, на думку яких, для розвитку стійкої мотивації в процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців необхідно використовувати різні методи навчання: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі.

Вагомий внесок у підвищення рівня мотивації до вивчення термінології може також зробити самостійна робота. На думку Кейса Корнеліса ван Ейка, студент, який у важливому середовищі зіткнувся з конкретною проблемою, зможе усвідомити розрив між своїми знаннями й дійсністю. Це стане мотивацією для отримання додаткової інформації, необхідної для вирішення проблеми, що виникла. У цьому разі студент сам може задати собі напрям, у якому він повинен продовжувати навчання [4].

У ході нашого дослідження навчальну діяльність майбутніх графічних дизайнерів було організовано в чотири етапи. На першому етапі відбувалася актуалізація в студентів зовнішніх мотивів до вдосконалення рівня сформованості термінологічних знань. Другий етап передбачав формулювання нових завдань на основі зовнішніх мотивів. На третьому етапі ми спонукали появу нових внутрішніх мотивів і розвиток у студентів нових якостей (самостійності, цілеспрямованості, наполегливості), тоді як на четвертому етапі вже можна було констатувати появу внутрішніх мотивів до самостійного вдосконалення термінологічних знань.

Висновки. За сучасних умов життя, що постійно змінюються, великого значення набувають здібності студентів самостійно мислити, свідомо приймати рішення, застосовувати отримані знання в практичній діяльності, самовдосконалюватися. Зрештою, завдання педагога зводиться не лише до того, щоб допомогти студентам отримати потрібні їм загальноосвітні та фахові знання, а й активізувати пізнавальний інтерес до самостійного отримання знань і на їх основі приймати нестандартні рішення. У цьому

контексті метою занять є не лише створення термінологічної бази, а й стимулювання бажання самостійно поповнювати запас термінологічних знань.

Мотиваційна сфера майбутніх графічних дизайнерів забезпечує професійну спрямованість процесу формування їхньої термінологічної компетентності, оскільки передбачає розвиток інтересу до цього виду професійної діяльності, потреби в набутті спеціальних знань і вмінь, у самовдосконаленні, що є стимулами успішного навчання студентів. Мотивація діяльності з метою формування термінологічної компетентності, в основі якої лежить пізнавальний інтерес, посідає одне з провідних місць у навчальній діяльності майбутніх графічних дизайнерів. Ефективну реалізацію мотиваційного компонента може бути забезпечено за умови реалізації особистісно-прагматичного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців, що обов'язково передбачає прийняття ними мети навчання як своєї особистої, внутрішньої проблеми, активну участь студентів у кожному етапі заняття, формування позитивного ставлення до навчання.

Проведене дослідження закладає основу для подальшого дослідження формування термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів.

Список використаної літератури

1. Божович Л. И. Избранные психологические труды: Проблемы формирования личности. Москва, 1995. 209 с.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 1999. 384 с.
3. Карпова Е. В. Структура и генезис мотивационной сферы личности в учебной деятельности : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Ярославль, 2009. 51 с.
4. Кейс К. ван Е. Изменения в программ профессионально-технического образования в Нидерландах. *Интеграционные тенденции и ресурсы развития образовательного учреждения в условиях постиндустриального общества* : сборник научных статей. Москва, 2006. С. 24–32.
5. Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов А. Б. Формирование мотивации учения. Москва, 1990. 191 с.
6. Педагогика : учеб. пособие / под ред. П. И. Пидкасистого. Москва, 1998. 640 с.
7. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи : підручник. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ, 2008. 352 с.
8. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Москва, 2002. 396 с.
9. Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И. Психология и педагогика : учебник для вузов. Санкт-Петербург, 2002. 432 с.
10. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. Київ, 2011. 628 с.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2017.

Романишина О. Я., Школяр Н. В. Мотивационное обеспечение процесса формирования терминологической компетентности будущих графических дизайнеров

В статье рассматривается мотивация как основа формирования терминологической компетентности будущих графических дизайнеров. Определены понятия мотивации с точки зрения разных учёных, рассмотрены виды мотивов и выделены группы мотивов обучения. Отмечена значимость мотивов, их влияние на усвоение обучающего материала будущими специалистами. Представлены способы, методы и приёмы по-

вышения уровня мотивации в процессе формирования терминологической компетентности. Доказано, что эффективная реализация мотивационного компонента может быть обеспечена при условии реализации личностно-прагматического подхода к профессиональной подготовке будущих специалистов, что предусматривает принятие ими цели обучения как своей личной, активное участие студентов в каждом этапе занятия, формирование позитивного отношения к обучению.

Ключевые слова: мотивация, мотив, будущие графические дизайнеры, терминологическая компетентность.

Romanyshyna O., Shkoliar N. Motivational Ensuring of the Process of Formation of Terminological Competence of Future Graphic Designers

The problem of creating an integrated system of formation of terminological competence of future graphic designers becomes topical at the present stage. The article throws light on motivation as a means for ensuring formation of terminological competence of future graphic designers. Effective mastering terminological competence is impossible without constant increasing motivation since the level of motivation determines the intensity of students' activity, their willingness and readiness to improve their knowledge of terminology. Different needs of a personality are considered as the basis of educational motivation therefore students must develop an internal need to gain terminological competence. In the process of education, personal educational aims of every student must be taken into consideration. The task of a teacher is not only to help students to gain necessary academic and professional knowledge but also to activate their cognitive interest to independent learning, to stimulate their desire to enrich their terminological knowledge.

Educational material itself cannot ensure efficiency of learning. Methods and techniques of teaching, tasks facilitating learning must be selected thoroughly. It is suggested that increasing the level of motivation in the process of formation of terminological competence should be ensured by the following: doing interesting and creative tasks, solving situational problems, applying project methods, creating game situations, problem situations, situations of interest, situations of students' choice of a learning task. Creative atmosphere of lessons with the use of innovation teaching techniques, professional content and orientation of education, combining communicative and traditional methods of teaching play an important role in ensuring motivation for formation of terminological competence of future graphic designers.

Key words: motivation, motive, future graphic designers, terminological competence.